

Krievijas armijas nometnes Ikšķilē līdz I. Pasaules karam

Līdz ar Rīgas - Dinaburgas (Daugavpils) dzelzceļa līnijas un Ikšķiles stacijas atklāšanu 1863. gadā, un krievu armijas vasaras militārā mācību poligona - Šeremetjevas nometnes [Шереметьевский лагерь] izveidi sāk iezīmēties aprises mūsdienu Ikšķiles [Uexküll, Икскюль] teritorijai. Nometne tika nosaukta par godu Pētera Lielā līdzgaitniekam, feldmaršalam, ģenerālgrāfam Borisam Petrovičam Šeremetevam (1652-1719), kurš komandēja krievu karaspēku Vidzemes guberņā un Igaunijā Ziemeļu kara sākumā, un Rīgas aplenkuma laikā 1709.-1710. gadā. Turpat netālu Salaspilī [Kurtenhof; Kirchholm] atradās Petrovska armijas nometne [Петровский лагерь], nosaukta Pētera Lielā vārdā kurā tika izvietotas Krievijas 29. kājnieku divīzijas vienības.

Ikšķiles Šeremetjevas vasaras nometne 1912.g.

Šeremetjevas nometne tiek uzskatīta par Krievijas impērijas Viļņas militārajā apgabalā izvietotās 45. Kājnieku divīzijas vienību vasaras nometni kuras sastāvā atradās: 177. Izborskas kājnieku pulks [Rīga]; 178. Cēsu kājnieku pulks [Венденский 178-й пехотный полк], 179. Daugavgrīvas kājnieku pulks [Усть-Двинский 179-й пехотный полк], 180. Cēsu kājnieku pulks [Венденский 178-й пехотный полк]. Tajā bija laukumi kazarmu teltīm, pamatīgs mūra Virsnieku klubs, parādes laukums vēlākā stadiona vietā un karavīru pirts Daugavas krastā. Tā bija Aleksandra II militāro reformu laikā izveidota divīzija, kuru 1899. gadā iekļāva 20. armijas korpusā, bet 1910. gadā pārcēla uz Penzas pilsētu un iekļāva 16. armijas korpusā.

Tomēr patiesībā šeit, teritorijā no Ikšķiles stacijas līdz pat muižai Daugavas krastā un Virsnieku klubam (Rīgas un Peldu ielu krustojumā), atradušās arī vairākas citas, atsevišķas karaspēka nometnes. Šeremetjeva nometne iespējams bija lielākā un atradās tuvāk Daugavai gar Polockas ceļu (starp Peldu un Ābolu ielu). Tuvāk muižai (starp J. Kugas ielu un dambja galu) izvietojās 2. Sapieru brigādes nometne ar praktisko nodarbību lauku otrpus Muižas ceļam (Ozolu iela, starp Rīgas un Uzvaras ielu). Ja turpinām ceļu uz stacijas pusi, kā nākošā bija 45. Artilērijas brigādes [*Vilkomira/Ukmerge un Kēidāni/Kėdainiai*] nometne (līdz Ādamlaukam). Visbeidzot sekoja Rīgas virsdienesta apakšvirsnieku mācību bataljona nometne. Grūti spriest par kopējo militārpersonu un apkalpojošā personāla skaitu šajās nometnēs, bet pilnīgi skaidrs, ka vismaz vasaras laikā Ikšķilei tas bija ļoti būtisks papildinājums. Tur pat Polockas ceļa malā atradusies arī Svētā Ercenģeļa Mihaila pareizticīgo baznīca, pretī tagadējam restorānam Brandīns, kuru protams apmeklēja viss šeit dislocēto armijas vienību personāls.

Ikšķiles pareizticīgo baznīca 191?.g.

Neilgi pirms I Pasaules kara Rīgā un Ikšķilē bijis dislocēts arī Irkutskas huzāru pulks, [*16-й гусарский Иркутский Е.И.Выс. Великого Князя Николая Николаевича полк*].

Ikšķiles virsnieku klubs 1912.g.

179. Daugavgrīvas kājnieku pulka karavīri vasaras nometnē 1909.g.

Tuvāk Ikšķiles dzelzceļa stacijai, Ādamlaukā tika izvietots mācību bataljons. Krievijas armijas virsdienesta apakšvirsnieku institūta izveide, kas sākās XIX gadsimta otrā pusē un ilga līdz Pirmā pasaules kara sākumam, radīja nepieciešamību izveidot militārās skolas profesionālajai apmācībai. 1887. gada jūlijā Militārā padome pēc kara ministra, ģenerāļa Vanovska [Ванновский] iniciatīvas nolēma veidot mācību bataljonus "uzticamu kājnieku apakšvirsnieku" apmācībai, kuriem pēc iegūtās izglītības iegūšanas bija jānokalpo 4 gadus virsdienestā. Tā paša gada rudenī Aleksandrs III atļāva izveidot šādu bataljonu Rīgā, un pēc tam, raugoties no "pieredzes" rezultātiem, tie bija jāorganizē visos kara apgabalos.

Mācību bataljons tika izveidots uz likvidētās Rīgas kājnieku kadetu skolas bāzes Viļņas kara apgabala štāba priekšnieka pakļautībā. Rīgas apakšvirsnieku bataljona komandieri iecēla kara ministrs un viņam bija tiesības izvēlēties labākos virsniekus un instruktorus no visas Krievijas armijas sastāva. Bataljonā brīvprātīgi uzņēma armijas zemāko dienesta pakāpju kareivjus dienējuši vismaz 8 mēnešus, ar izcilu uzvedību, spēcīgu ķermeņa uzbūvi un atbilstību nosacījumiem uzņemšanai mācību vienībā un civilos jauniešiem vecumā no 18 līdz 23 gadiem ar vismaz 4. kategorijas izglītību (bija absolvējuši pamatskolu), piemēroti militārajam dienestam veselības apsvērumu un "labas uzvedības" dēļ. Bija jānokārto neliels iestājpārbaudījums, kas sastāvēja no zināšanām par lūgšanām, lasīšanu, spēju rakstīt pēc diktāta un veikt četras aritmētiskas darbības. Mācību bataljona patstāvīgais sastāvs - virsnieki, instruktori un palīgpersonāls, kuri nodrošināja mācību procesu. Savukārt bataljona kadetu sastāvs tika dalīts 4 rotās - divos jaunākajos un divos vecākajosursos ar **500 cilvēku** kopējo apmācāmo skaitu.

Rīgas apakšvirsnieku mācību bataljona virsnieki un kadeti (Рижский учебный унтер-офицерский батальон)

Bataljona apmācību 2 gadu programma, ievērojami pārsniedza parasto 7,5 mēnešu apmācības kursu, kurš ietvēra: reliģisko mācību, vēstures, lasīšanas, rakstīšanas, aritmētikas, kartogrāfijas, dziedāšanas nodarbības, militāros noteikumus, īsu kursu par militāro higiēnu, vingrošanu, paukošanu un rapieru cīņu, peldēšanu, šaušanu un jauno karavīru apmācības noteikumus. Viss bataljona apmācības kurss tika sadalīts divās nodaļās - "ierindnieka dienests" pirmajā gadā un "apakšvirsnieka dienests" otrajā. Ziemā apmācība vecākajos un jaunākajosursos notika atsevišķi, un ikdienas nodarbības telpās mijās ar ierindas un fizisko apmācību ārā, teorētiskās nodarbības tika apvienotas ar demonstrēšanu praksē.

Mācības sākās 1. septembrī un ilga līdz 15. maijam. Tad viss bataljona personāls devās uz Šeremetjevas vasaras nometni netālu no Ikšķiles [*Uexkyll*] stacijas, kur tika veiktas lauka un poligona praktiskās apmācības. Vasaras nometnē abi kursi mācījās kopā - vecākās klases

ierindnieki veica "skolotāju un priekšnieku pienākumus", savukārt jaunākā klase bija "skolnieki".

Bataljonam bija sava zaldātu tējas istaba jeb tējnīca, netālu atradās pareizticīgo baznīca, kur papildus Dieva vārdu mācīšanai bataljona priesteris svētku dienās rīkoja garīgas un morālas sarunas ar kadeti. Visām rotām bija nelielas bibliotēkas, kurām tika abonēti militārie laikraksti un žurnāli - "Свет", "Разведчик", "Досуг и Дело", "Чтение для солдат". Brīvdienās tika organizētas sporta spēles, dziedāšanas sarīkojumi, Ziemassvētkos un Mašļeņicā - Jaungada eglīte un karavīru izrādes.

Kursus beidzot notika šaušanas pārbaudījums, rotas vai bataljona mācības, manevri XX armijas korpusa vienību sastāvā. Absolventi tika paaugstināti par apakšvirsniekiem un atgriezās savās vienībās; iepriekš nedienējušie tika norīkoti armijas kājnieku vienībās ar ģenerālštāba rīkojumu; no kuriem tie, kas absolvēja ar apbalvojumiem, tika paaugstināti par instruktoriem, bet pārējie - pēc tās vienības komandiera ieskatiem, kurā viņi tika norīkoti. No ierašanās dienas karaspēkā viņi saņēma pabalstu, kas piešķirts virsdienesta karavīriem, un pēc obligātā 2 gadu dienesta beigām - 150 rubļu pabalstu. Pēc demobilizēšanās no dienesta kursus pabeigušajiem bija tiesības stāties militārajās augstskolās [юнкерские училища].

Kartes fragments ar Krievijas armijas nomētņēm Ikšķiles teritorijā, 19. gs. beigās

Ar Šeremetjevas nometni saistās arī dzejnieka Andreja Pumpura vārds, Pēc pamiera noslēgšanas krievu — turku karā un atgriešanās no algotņa dienesta Serbijā A. Pumpurs 1880. gadā pabeidza Odesas junkuru skolu un atgriezās Rīgā kā portupē junkurs ar dienesta vietu Torņakalna lēģerī. Tālāk sekoja 2 gadu dienests Cēsīs, 3 gadi Tērbatā, līdz beidzot varēja atgriezties Latvijā. Par Pumpura piedzīvoto Ikšķilē un vidi šajā armijas nometnē varam lasīt dzejnieka atraitnes Edes Pumpuras (24. II 1852. — 31. X 1937.) memoriālos:

“Pēc trīs gadiem (1888) no Tērbatas pārnācām Rīgā un dzīvojām Industrijas ielā 9, pie Keizara dārza, tad pat Pumpurs tika par štābskapteini paaugstināts. Bet tad tai pašā laikā notika mūsu dzīvē kādas nekārtības.

Pumpurs tika izvēlēts par Ikšķiles lēģera saimnieku, tai ziņā, ka viņam daži labumi nāktos, bet tas notika citādi. Pumpuram stāvēja lēģerī viena komanda zaldātu, kas apsargāja lēģera barakas, kurās dažā daudz mantas glabājās. Pumpurs kā jau labs cilvēks par daudz uzticējās saviem zaldātiem, un zaldāti bez stingras disciplīnas bija izmantojuši Pumpura labo sirdi nolaidīgai dzīvei. Nebija apsargājuši lēģera mantas — tā ka pat no pulka ģenerāļa Simonova barakas bija izzagti dārgi tepiki, trauki un daudz citas mantas. Pavasarī, kad vajadzēja priekšniecībai atdot lēģera mantas, tāpat kā rudenī saņemtās, tad bija daudz iztrūkumu — un par to vajadzēja Pumpuram atbildēt ar novilkumiem no viņa algas, tā ka daži gadi pagāja, kamēr atkal varēja pilnu algu saņemt.

Tāpat reiz kādā krievu baznīcas svētdienā, kad zaldāti gāja baznīcā un neviens nedrīkstēja no baznīcas atrauties, Pumpurs bija licis zaldātiem savu kartupeļu tīrumu uzart — taisni tad, kad mācītājs turpat blakus tīrumam baznīciņā noturējis dievkalpošanu. Vakarā vēl Pumpurs ar Ikšķiles draugiem pie alus glāzes bija nosēdējis un tā pavisam aizmirsis, ka rītā jāved zaldāti uz baznīcu, bet tai vietā pavēlējis kartupeļu tīrumu uzart. Pumpura ģimene dzīvoja Rīgā, un Pumpurs viens pats Ikšķilē, tāpēc, kā Pumpurs pats izsacījās, viņam aiz garlaicības dažureiz greizāk gājis ar Ikšķiles draugiem. Par šo baznīcas svētdienas neievērošanu Pumpuru notiesāja uz 7 dienām “hauptvahtē”. Tiesa, Pumpurs mīloja viesīgu dzīvīti, ielūgdams draugus tā mājā, kā ārpus mājas. Izrikoja mājā dažu labu vakaru, ielūgdams virsniekus, starp kuriem bija daži stalti latviešu virsnieki, kā kapteinis Zellers no Vecpiebalgas, ģenerāļa adjutants Adlers, Tiltinieks un daži citi; arī es no savas puses ielūdzu skaistas radnieces Vesera jaunkundzes, un tā dažu viesīgu vakaru te Rīgā pavadījām, kurus vēlreiz šovakar savas atmiņas uzrakstot pārdzīvoju, kas manā atmiņā ir palikuši pa gariem četrdesmit gadiem, tik kā tas būtu priekš kādām dienām bijis...

Otrā gadā pēc lēģera pārveda mūsu bataljonu uz leišiem — Paņevežu... Vasarās zaldātiem vajadzēja Ikšķilē lēģerī stāvēt, un tā braucām atkal atpakaļ uz Ikšķili, saņēmām dzīvokli turpat pie lēģera kādā lielgruntnieka mājā Zušos, uz paša Daugavas krasta, ļoti skaistā vietā, ar lielu ābeļu dārzu. Šim bagātam saimniekam bija divas meitas, laikam gan tās skaistākās pa visu Vidzemi. Vienā svētdienā bija pāri Daugavai kādā pussalā izrikojums, uz kuru mūsu jaunkundzes uzbudinātas taisījās, jo tanī svētdienā bija ļoti vētrains un uz zaļumballi nevarēja citādi kā ar mazo laiviņu pāri tikt, kur Daugava balti putodama vilņoja. Tomēr jaunkundzēm, kā jau izlutinātām tēva meitām, kam viss ir atļauts, vajadzēja braukt. Pumpurs, lai gan 4 bērnu tēvs, savā dzejnieka aizgrābtībā piedāvājās jaunkundzēm par pavadoni, un mazā laiviņā ar savām divām skaistulēm, nāvei acīs skatīdamies, devās bangojošā Daugavā uz zaļumballi. Laiviņa tapa no vilņiem kā skaidiņa mētāta, un neviens nevarētu galvot, kā sasniegs mērķi,

bet gan gaidīt, ka katru acumirkli mazā laiviņā ar Pumpuru un viņa skaistulēm tiks ierauti Daugavas dzelmē... Otrā rītā ar saules lēktu zaļumnieki pārbrauca sveiki mājās. Es gan jaunkundzes pamācīju, lai uz priekšu neuzņemās tādu interesantu ceļojumu ar vecu vīru, jo lēģerī daudz jaunu staltu latvju virsnieku, un neviens neatteiktos jaunkundzes pavadīt uz zaļumballi, tomēr viņas deva Pumpuram priekšroku.

Neilgi pēc tam Pumpura ģimene pavairojās ar mazu meitiņu — Pumpura jaunākai meitai Elzai dzimtene ir Ikšķilē, Zušu mājās uz Daugavas krasta. Rudenī braucām atkal atpakaļ uz ziemas dzīvokļiem uz Paņevežu. Pumpuram bija pavisam apnikusi nemierīgā oficiera dzīve, ceļojot ar ģimeni pa dažādām pilsētām un lēģeriem. Tāpēc bija nodomājis pārvesties pie intendantūras Daugavpilī pie zaldātu drēbju noliktavām. Tas gan neticami, ka nabaga oficeram tāda atbildīga vieta tiks uzticēta, jo pie tādām vietām tikai krievu muižnieki un bagātnieki ar lielu zologu tika pielaisti.

Bet Pumpuram bija cerība šo vietu dabūt caur kādu viņam pazīstamu ģenerāli Rihteru Pēterburgā pie paša ķeizara. Kā Pumpurs ar šo ģenerāli Rihteru Pēterburgā bija iepazinies, tas palika noslēpums, par ko Pumpurs negribēja runāt. Lielvārdieši gan bija visādas tenkas izlaiduši par Pumpura draudzību ar ģenerāli Rihteru, laikam Rihters lielvārdiešiem bija labi pazīstams, tā ka turpat kaimiņos netālu no Lielvārdes pie Daugavas viņam Rihtera muiža piederēja, uz kuru viņš pa vasarām no Pēterburgas dažu labu reizi atbraucis. Kad nu nākošā vasarā ceļojām atkal uz Ikšķili lēģeros, Pumpurs bija dabūjis zināt, ka Rihters pa vasaru savā muižā uzturas. Tā nu bija Pumpuram labākā izdevība personīgi savu lūgumu pasniegt. Tā kā Rihtermuiža bija tikai 3 verstis no Ikšķiles, tad Pumpurs kādā dienā nobrauca pie Rihtera ar savu lūgumrakstu, ko ģenerālis pieņēmis ar solījumu neaizmirst. Un tūlīt rudenī, kā bijām pārbraukuši no lēģera, Pumpurs saņēma no Pēterburgas piesūtītus dokumentus, ka viņš dabūjis ierēdņavietu Daugavpilī pie kroņa noliktavām un kolēģijas asesora činu. Nu bija visas dzīves rūpes aiz muguras, un nākošā vasarā Pumpurs pārgāja jaunā vietā Daugavpilī.”

Šeremetjeva nometne Ikšķilē / 190?

Diemžēl, tāpat kā visās karaspēka nometnēs, arī šeit mācību laikā, dažādu iemeslu dēļ bija karavīru nāves gadījumi. Piemēram, 1908. gada 3. jūnijā no slimības nomira 24 gadus vecs 178. Venden kājnieku pulka ierindnieks Marks Sokolinskis, dzimis Minskas provincē, un tā paša gada 7. jūlijā noslika viņa vienaudzis un kolēģis, ierindnieks Dimitrijs Pavlovs, no Vologdas provinces. Viņi un citi 45. divīzijas karavīri tika apglabāti Ikšķiles nometnes kapsētā. Acīmredzot tā atradās tur, kur tagad šobrīd ir pareizticīgo kapsēta Ikšķilē. Laika gaitā no šo krievu karavīru kapiem nav palikušas nekādas liecības, lai gan tuvumā, Luterāņu kapos atrodas 2. latviešu strēlnieku bataljona karavīru brāļu kapi (75 strēlnieki), kuri gāja bojā 1916. gadā kaujās pie Nāves salas, kur 1934. gadā tika pārapbedīti arī 45 nezināmi krievu karavīri no dažādām Ikšķiles un Salaspils pagastu vietām.

Pēc Latvijas neatkarības iegūšanas, kartēs vēl kādu laiku bija norādīts, ka Ikšķilē atrodas militārā nometne. Tomēr ļoti drīz teritorija tika apbūvēta galvenokārt ar dzīvojamām ēkām. Mūsu dienās, ejot no dzelzceļa stacijas uz Daugavas pusi pa Ozolu ielu, grūti iedomāties, ka pirms gadsimta tur vasarās slējušās karavīru teltis, notika nemītīga rosība un tur pat blakus esošajās pļavās notika militārās nodarbības un apmācības.

Ikšķiles muižas apkārtnes plāns 1873.g.